

Наука -
школи

УДК 37.013.42:
159.922.76.-056.45

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ

Проблема педагогічного (соціально-педагогічного, психолого-педагогічного) проектування є надзвичайно актуальною для сучасної освіти. Учені, розглядаючи проблеми, з якими стикаються недосвідчені педагоги-початківці, прийшли до висновку, що із вдаваного безладу педагогічних технологій, перенасиченості педагогічного знання можливо вийти саме за допомогою педагогічного проектування. Саме завдяки системному, компетентністному, особистісно-розвивальним підходам, що лежать в основі проектування, перед педагогами відкриваються нові можливості для освітньої діяльності. Розвиток дитини виходить на перший план, педагогіка заходів поступається цілеспрямованій діяльності, спрямованій на розвиток особистості кожного окремого учня.

Ключові слова: проектування, технологічні модулі, діагностично-проектуючий комплекс «Універсал 4 online»

Олена ПРАШКО

Головний спеціаліст Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Педагогічне проектування розглядається науковцями як структурні та процесуальні характеристики діяльності; як діяльність, продуктом якої є проект, програма його реалізації, результати освіти. У процесі проектування авторами проектів можуть бути реалізовані три основні грані цієї ідеї: якісне перетворення самої освіти, розвиток суб'єктів освітніх процесів і перетворення освіти у фактор розвитку суспільства.

В основу проектування ученими (О. Коберник) покладено важливі принципи: принцип людських пріоритетів, саморозвитку, повноти

та цілісності, зворотнього зв'язку.

До принципів, розроблених О. Коберником, логічно додати принципи, без яких, на нашу думку, неможливе педагогічне проектування, а саме:

- **принцип розвитку проектного мислення** – передбачає готовність педагога до здійснення проектно-ї діяльності: створювати моделі, проектувати тощо.
- **принцип декомпозиції** – ґрунтується на поетапному вирішенні стратегічних завдань через розв'язання низки тактичних задач. Стратегічні завдання задаються ззовні

і спрямовані на реалізацію концепції освітнього закладу. Тактичні цілі спрямовані на розвиток кожного окремого учня.

Особистісно орієнтована освіта в українському суспільстві у реаліях сьогодення є міфологічною за багатьма причинами. По-перше, освіта так і залишається у більшості випадків відтворювальною (педагоги навчають – учні навчаються). Розвиток особистості учня не є першочерговою задачею педагога і класного керівника. Усе більше освітніх закладів говорять про першочергову роль батьків у вихованні дитини, залишаючи собі обов'язки лише навчати (або повчати). Зрозуміло, що ідея проектування є тим ковтком повітря, якого не вистачає школі. При проектуванні стає зрозумілим, що дитина – це суб'єкт навчально-виховного процесу, яка разом з педагогами і батьками моделює, проектує, планує та реалізує свої життєві стратегії. Проектування – це діяльність, що спрямована на результат, а не на процес. Власне проектування – це подальша розробка створеної моделі та доведення її до стану, можливого для практичного використання. Конструювання у проектуванні розглядається як доведення створеного проекту, що наближає створений проєкт до реалізації в конкретних соціокультурних умовах.

Відділ¹ проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук багато років працював над проблемою педагогічного проектування у загальноосвітніх навчальних закладах. Вивчалися проблеми проектування навчально-виховного процесу, особистісного та соціального розвитку особистості учня. *Останньою темою, що досліджувалась науковцями, була проблема соціально-педагогічного проектування.*

¹Відділ проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України працював до початку 2016 року.

Соціально-педагогічне проектування розглядалося як базова категорія науково-педагогічного знання, що забезпечує створення проєктів майбутніх освітніх об'єктів, дидактичних систем і процесів, характеризується міждисциплінарністю, комплексністю, системністю; має інтегрований, прогностичний та інноваційний характер. Провідною ідеєю дослідження є ідея, що розвиток обдарованості учнів забезпечує цілеспрямований процес соціально-педагогічного проектування. Актуальність теми дослідження зумовлена потребою сучасного суспільства в обдарованих особистостях, від яких певною мірою залежить соціальний, економічний, духовний розвиток держави. Соціальна проблема держави й суспільства характеризується недостатністю цілеспрямованої роботи з обдарованими учнями (виявлення, освіта, соціально-психологічна підтримка) та потребує перегляду та підтримки на рівні держави й соціального середовища. Лише за підтримки соціуму (родина, школа, соціальне середовище) обдарована особистість має можливість для повного розкриття задатків, здібностей та талантів, повної реалізації потенційних можливостей.

22 січня 2015 року відбулося засідання Президії Національної академії педагогічних наук України, де першим питанням заслуховувалась доповідь кандидата педагогічних наук, доцента, завідувача (на той час) відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини Киричука В. О. на тему «*Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості*». У виступі доповідач торкнувся проблем розвитку обдарованих дітей в сучасній системі освіти. Основним засобом, за допомогою якого створюються умови для психічного, соціального, фізичного та духовного розвитку особистості учня, було обґрунтовано названо соціально-педагогічне проектування.

Науковими працівниками відділу обґрунтоване наукове значення соціально-педагогічного проектування, суть якого полягає у визначенні теоретичних й методичних засад розвитку учнів у системі взаємодії учасників навчально-виховного процесу; соціальне

У ВИСТУПАХ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ – практичні результати

Практичні результати були представлені у виступах¹ запрошених на засідання Президії керівників шкіл: **Чернугової Н. В.**, заступника директора з навчально-виховної роботи Луцької гімназії № 4 імені Модеста Левицького Луцької міської ради Волинської області; **Лішук І. О.**, директора Новосілівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Києво-Святошинської районної державної адміністрації Київської області, **Неруша М. В.**, начальника відділу освіти Бориспільської районної державної адміністрації; **Руденка С. А.**, кандидата медичних наук та ін. Усі виступи викликали зацікавленість присутніх. Вразили результати роботи в освітніх закладах. Луцька гімназія, що працює в системі проектування понад 12 років, співпрацює зі школами Польщі, Німеччини. Традиційними стали методологічні та науково-практичні семінари та конференції, що проводяться в навчальному закладі. Гімназія є провідним освітнім закладом в місті, право навчатися в якій виборюють кращі учні. Розвиток особистості учня є головним завданням у роботі педагогічного колективу. Мало хто може показати таку впевненість у власних силах, результативність діяльності. Лише під час останньої Міжнародної конференції, що проводилась на базі закладу, було показано понад 40 відкритих виховних заходів. Директор гімназії **Мишковець О. А.** не має обмежень у виборі педагогів, які можуть продемонструвати свою педагогічну майстерність. На думку директора, кожний педагог у його закладі є талановитим. Відповідне ставлення педагогів до дітей – кожна дитина талановита.

У Новосілівській загальноосвітній школі (директор **Лішук І. О.**) вражає кількість заходів міжнародного і всеукраїнського масштабу, в яких беруть участь учні школи. Такою кількістю перемог може пишатися будь-який великий освітній заклад столиці. Причину такого успіху директор пояснює саме проектуванням навчально-виховного процесу. Завдяки науковому підходу педагоги знають не лише проблеми розвитку учнів, але й їхні потенційні можливості, що дозволяє розвивати учнів й отримувати такі високі результати майже у всіх видах активності.

Важливі тези щодо підтримки здоров'я обдарованих учнів та створення умов для розвитку були озвучені кандидатом медичних наук **Руденком С. А.** Загальновідомо, що стан наших дітей, особливо обдарованих, погіршується з кожним роком. Роботі, яку проводить Інститут педіатрії спільно з Інститутом обдарованої дитини немає аналогів. У технологічному модулі «Діагностика» в ДПК «Універсал 4 online» є методика «Фізичний розвиток», за допомогою якої медична сестра освітнього закладу може вести статистику хронічних захворювань, мати повну картину фізичного розвитку учнів, отримувати в автоматичному режимі рекомендації щодо фізичного розвитку.

На виставці під час доповіді були представлені наукові досягнення відділу проектування розвитку обдарованості, а саме: монографії та посібники, проекти та плани, що виконані за допомогою діагностично-проектувального комплексу «Універсал 4 online».

Широкі можливості діагностично-проектуючого комплексу були продемонстровані педагогами загальноосвітньої школи I-III ступенів № 230 м. Києва (директор **Завадська С. В.**). Так, були представлені системно-комплексний, проектно-модульний, календарний, графічний та індивідуальні плани, окремі проекти. Проекти психологічної служби, системно-комплексний план класного керівника та ін. Перевага комплексу у тому, що освітній заклад, створюючи окремі проекти, у кінцевому результаті отримує в автоматичному режимі десятки видів планів, спрямованих на реалізацію цілей і завдань, єдиних для усіх учасників навчально-виховного процесу.

значення – у створенні умов в освітніх закладах для діяльності, що має значний соціальний ефект, спрямованої на привласнення обдарованою особистістю якісного нового соціального досвіду; прикладне значення – виявляється в проектуванні навчально-виховного змісту педагогічної освіти обдарованих учнів, запровадженні сучасних психолого-педагогічних технологій в освітній процес навчального закладу, застосуванні комп'ютерних інформаційних технологій у практику роботи загальноосвітнього закладу; підвищенні професійної компетентності педагогів, формуванні проектного мислення, що характеризується усвідомленням цілей діяльності, прийняттям проектного завдання, конструюванням задач особистісного розвитку, розумінням особистісної значущості, зосередженням уваги на виконанні завдань та задач самоорганізації у розподілі часу, плануванням дій, самоконтролем, умінням оцінювати власні рішення шляхом індивідуальної або групової рефлексії, набуттям учасниками проектування соціального досвіду.

Саме завдяки системному, компетентністному, особистісно-розвивальному підходам, що лежать в основі проектування, перед педагогами відкриваються нові можливості для освітньої діяльності. Розвиток дитини виходить на перший план, педагогіка заходів поступається цілеспрямованій діяльності, спрямованій на розвиток особистості кожного окремого учня. Засобом реалізації цих підходів є діагностично-проектувальний комплекс «Універсал 4 online», над удосконаленням якого працюють наукові пра-

¹Маєте нагоду ознайомитися з їх статтями – див. вріз на С. 159)

цівники відділу. Технологічні модулі «Діагностика», «Аналіз», «Програмування», «Моделювання», «Планування», «Конструювання», «Творення», «Реалізація» забезпечують процес соціально-педагогічного проектування обдарованості учня від діагностичного етапу до етапу реалізації. Учасники навчально-виховного процесу можуть проводити діагностичні дослідження, отримувати результати аналізу діагностики у вигляді схем, діаграм одразу після внесення даних. Конструювання завдань освітнього закладу та задач особистісного розвитку перетворює технологію дійсно на розвивально орієнтовану, спрямовує школу до вивчення особистості дитини. Важлива функція, що здійснюється педагогами, – це проектування діяльності закладу на основі наукового знання.

Неможливо перерахувати усі можливості комплексу в рамках статті. Педагоги навчаються працювати з програмою на постійних науково-практичних семінарах, що проводяться відділом. Тому логічним була пропозиція **Ничкало Н. Г.**, доктора педагогічних наук, професора, академіка-секретаря НАПН України, яка відзначила необхідність навчання студентів навичкам роботи з комплексом. Молоді вчителі повинні приходити до школи озброєними новими теоретичними знаннями про педагогічне проектування та вміти застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

Киричук В. О. представив результати експериментальної роботи. Усього у 2013-2014 рр. науковцями

Від редакції

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ТА СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

З 2000 року в освітньому просторі країни, завдячуючи ініціативі В.Г. Кременя та його працям, зокрема концепціям дитиноцентризму/людиноцентризму, почалися реальні зміни освітньої практики саме через запровадження особистісно орієнтованої освіти. На жаль, остання залишається для практиків неподоланною проблемою до сьогодні. Найчастіше серед іншого вчителі називають найбільшою проблемою те, коли за 45 хвилин уроку педагог має забезпечити особистісно орієнтований навчально-виховний процес щодо кожної без винятку дитини. Пошук технологій, інноваційних методик продовжується і нині. Відділ, який донедавна працював в Інституті обдарованої дитини, багато років присвятив вирішенню проблеми спроможності вчителів реалізовувати особистісно орієнтовану освіту саме в шкільній практиці. Чи вдалося їм наблизити зазначене до стану реалізації, і якщо «так», то завдяки чому?

Відповісти на це запитання ми попросили Володимира Камишина, директора Інституту обдарованої дитини НАПН України, доктора педагогічних наук.

В.В. Камишин: Якщо ми говоримо про соціально-педагогічне проектування, то перш за все говоримо про соціально-педагогічне проектування розвитку цієї особистості. Якщо ми подивимось на реальі нашого життя – побачимо, що вчитель має 45 хвилин на 30 учнів. Досягти особистісного підходу до кожного учня в таких умовах неможливо. От тому, перш за все ми орієнтуємось на людиноцентризм, про який каже В.Г. Кремень, але й говоримо про те, що треба вибудувати механізми, методику й інструменти цього особистісного підходу. І от система соціального-педагогічного проектування дає можливість для реалізації цього аналізу. Адже для того, щоб ми змогли спроектувати розвиток кожної окремо взятої дитини, треба вивчити не лише її як особистість, але і її оточення, стосунки і розвиток у сім'ї, школі, класі, соціальній групі. На перший погляд, це надскладне завдання, але сучасні інформаційні технології дозволяють нам це зробити – протестувати усіх учасників як особисто, так і стосовно один одного. До того ж завдяки гарному програмному комп'ютерному забезпеченню можна побудувати цей аналіз за 3 хвилини для всіх учнів класу і продемонструвати не лише результати, а й проекти майбутнього розвитку дитини. Більш того, якщо цю систему доповнити відповідними методиками, які покращують індивідуальні характеристики дитини, і запропонувати необхідні заходи для корекції відповідних параметрів розвитку дитини в автоматичному режимі, тоді система виступає як механізм, який дозволяє оптимально швидко втілити особистісний підхід. *Кожен із учасників буде мати індивідуальний план, що йому робити на цьому тижні, через місяць, через 2 місяці і далі.*

Володимир КАМИШИН

були опубліковані **76 наукових праць**, у тому числі: навчально-методичний посібник *«Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект»*, посібник *«Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі навчально-виховного процесу»*, **74 статті**; колективна монографія *«Технології соціально-педагогічного проектування в системі взаємодії*

учасників навчально-виховного процесу».

Методичні умови соціально-педагогічного проектування забезпечені розробкою інструкції до діагностично-проектуючого комплексу «Універсал 4 online». Розроблено програми спецкурсів *«Теорія і практика розвитку соціальної компетентності підлітків в сучасній школі»* (для педагогів), *«Соціальна компетентність. Соціальна дія. Соціальна успішність»* (для підлітків). Підготовлено інструкції та презентації для користувачів ДПК «Універсал» (українська, російська мови); **пілотні проекти** *«Обдарована дитина»*, *«Розвиток соціальної компетентності обдарованої дитини»*, *«Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі взаємодії учасників НВП»*.

Спільно з Інститутом педіатрії, акушерства та гінекології АМНУ розроблено медичний блок фізичного розвитку учнів, який забезпечує діагностику та прогнозування фізичного розвитку дитини в умовах ЗНЗ; створено алгоритми характеристик та рекомендацій для учнів, вчителів, батьків.

Банк ДПК «Універсал 4 online» поповнено **42** навчальними та **32** корекційно-розвивальними програмами.

За час експериментальної роботи проведено **5** всеукраїнських конференцій, **10** науково-практичних семінарів та круглих столів з проблеми проектування особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу.

Результати діяльності відділу висвітлено на інтернет-сайтах управліннь освіти та освітніх закладів України, інформаційному веб-сайті

Киричук В. О. представляє результати експериментальної роботи

Засідання Президії Національної академії педагогічних наук України: обговорення доповіді В. О. Киричука

Інституту обдарованої дитини НАПН України, веб-сайті відділу, міжнародних виставках, засобах масової інформації («Українське радіо», газета «Освітнянське слово», «Галичина»; телепередачі «Гість у студії», «Інформаційні новини» обласного телебачення «Галичина», «3-тя студія», радіо ЕРА, каналі „1+1”).

Усі присутні на засіданні Президії позитивно сприйняли виступи учасників експериментальної роботи, які продемонстрували високі досягнення і здобутки, визначили майбутні плани співпраці з Інститутом обдарованої дитини.

Члени Президії задавали численні питання доповідачу, брали участь у дискусії, яка розгорнулася навколо доповіді.

Василь Кремень, президент Національної Академії педагогічних наук України, відзначив актуальність та необхідність такої роботи, висловив побажання більш тісної співпраці медицини і академії у питаннях збереження здоров'я підростаючого покоління.

Голова комісії, доктор педагогічних наук **Ярошенко О. Г.**, відзначила, що під час вивчення експериментальної роботи відділу викликало здивування різноплановість роботи, кількість експериментальних майданчиків, самовіддана ефективна робота наукових співробітників над науковою темою.

У результаті жвавого обговорення роботу відділу проектування розвитку обдарованості схвалено. **В. Кремень** висловив надію на широке впровадження ДПК «Універсал 4» в практику роботи шкіл України.

Від редакції АНОНС ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРІВ ЦЬОГО ЧАСОПИСУ

У цьому числі журналу наш читач має можливість глибше познайомитися як з теоретичними психолого-педагогічними засадами особистісного розвитку учнів у навчально-виховних закладах країни, так і з практичною реалізацією основного завдання будь-якого ЗНЗ – людського розвитку дитини/людини.

Надзвичайно важливо всім без виключення педагогам як ВНЗ, так і ЗНЗ, а зокрема, і у першу чергу, шкільним керівникам ознайомитися, з одного боку, як конструюється/проектуються особистісно розвивальний зміст НВП, зокрема конкретні задачі/завдання (див. статті: *Ксенії Андросович, Ірини Ліщук, Альони Якубовської та Валентина Бондаренка*). З другого – як формується інноваційний простір навчального закладу та створюються умови для самореалізації учнів, як спроектувати відповідний навчально-виховний процес (див. статті: *Олександра Паламарчука, Світлани Завадської. Олени Маджебу*).

Різним аспектам управління освітнім закладом на основі впровадження діагностико-проектувального комплексу присвячено ряд статей, що містять адресні поради/рекомендації як самому керівнику школи, так і іншим її суб'єктам, а саме: учителям-предметникам, практичним психологам, класному керівникові, зокрема щодо роботи з батьками. Це статті *Миколи Неруша та Володимира Сютрина, Людмили Терзілової, Сергія Руденка, Юлії Веселки, Марини Мельник, Марини Давидової та Тамари Белічевої разом з Людмилою Пилипчатіною та Ольгою Ляліковою*.

Тож – знайомтеся!

Елена ПРАШКО Социально-педагогическое проектирование развития одарённости

В статті раскрыта актуальність проблеми педагогічного(соціально-педагогічного, психолого-педагогічного) проектування, показаны его возможности в реальном осуществлении системного, компетентностного, личностно-развивающего подхода в развитии личности каждого ученика. Дана характеристика діагностико-проектуючого комплексу «Універсал 4 online» як психолого-педагогічного інструмента здійснення особистісно-розвиваючого підходу.

Ключевые слова: проектирование, технологические модули, диагностико-проектирующий комплекс «Универсал 4 online».

Olena Prashko Social and educational projecting of talent development

The problem of pedagogical (social, educational, psychological and pedagogical) projecting is extremely relevant for modern education. Examining the challenges faced by unexperienced pedagogues at the beginning of their career, scientists came to the conclusion that the apparent disorder of educational technology, pedagogical knowledge oversaturation may be overcome by the means of pedagogical projecting. The new opportunities for educational activities are opening for the educators through the systematic, competitive, personal and developmental approaches which are forming the base of projecting. Child development comes to the first plan; pedagogy of activities goes after the purposeful activities aimed at personal development of each individual student.

Key words: projecting, engineering modules, diagnostic and projecting complex "Universal 4 online".